

ПРОБЛЕМА САМООЦІНКИ ДІТЕЙ ІЗ МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ

Омельченко Анастасія Федорівна,

здобувач вищої освіти, магістр
соціально-психологічного факультету
nastyia.omelchenko22@gmail.com

Стахова Ольга Олександрівна,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
stakhova.ol@gmail.com
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Україна

Одним із важливих напрямів роботи педагога-логопеда є дослідження взаємозв'язку самооцінки та мовлення особистості дитини. Науково-прикладний, теоретико-емпіричний доробок фахівців із корекції порушень мовлення дозволяє зрозуміти, як ці порушення позначаються на самооцінці дитини, і відіграє ключову роль у наданні ефективної підтримки фахівцями у сфері розвитку особистості та корекції її мовленнєвих відхилень.

Проблема розвитку самооцінки є однією з центральних у становленні особистості. Її ґрунтовне дослідження пов'язане насамперед із радянським етапом становлення психологічної науки, представники якої реалізували дві позиції щодо розробки теоретичних основ самооцінки.

Так, прихильники першої (Л.І. Божович, Л.С. Виготський, М.І. Лісіна, В.С. Мерлін, В.М. М'ясищев й ін.) підійшли до зазначеного конструкта як до центрального особистісного утворення, соціального за своїм походженням, котре, репрезентуючи прийняті суб'єктом особистісні смисли, цінності, міру орієнтації на суспільні вимоги, виступає регулятором поведінки та діяльності людини (регуляторна функція самооцінки), забезпечуючи відносну стійкість й автономність її особистості (захисна функція самооцінки).

Прибічники ж другої позиції (Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн, В.В. Столін, І.І. Чеснокова тощо), вивчаючи самооцінку в межах проблеми самосвідомості, охарактеризували її як стрижень цього процесу, його центральний компонент, який, відображаючи емоційно-оцінне ставлення людини до власного внутрішнього змісту, розкриває специфіку розуміння нею самої себе.

Взаємозбагачуючи таким чином один одного, наведені вище аспекти підкреслили, за словами А.В. Захарової, двоєдину природу самооцінки, котра знайшла своє відображення перш за все в численних інтерпретаціях даного феномена, які, вбачаючи в ньому «... проекцію усвідомлених якостей на внутрішній еталон, співставлення своїх характеристик із ціннісними шкалами, форму відображення ставлення до себе, особистісне судження про власну цінність, позитивну або негативну установку на себе й т.п.» [2, с. 6],

актуалізували знання про процесуальні ознаки самооцінки, з одного боку, та про її прояви як особистісного утворення – з іншого.

Однак, зважаючи на чималу кількість подібних тлумачень, варто відмітити, що найбільш вдалим, таким, що найповніше розкриває сутність досліджуваного поняття, є, на наш погляд, визначення М.Й. Боришевського, який розглядає самооцінку як «... судження людини про міру наявності в неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх із певним еталоном», як «... прояв оцінного ставлення людини до себе» [3, с. 25].

Поглиблюючи в такий спосіб концептуальні положення про вищевказану дефініцію, вітчизняний психолог водночас звернувся до однієї з провідних її характеристик – змістовної сторони, яка, відображаючи об'єкт самооцінювання особистості (фізичний і розумовий потенціал, риси характеру, здібності, поведінку, предметну діяльність, її результати, місце в системі взаємостосунків із довкіллям тощо), відіграє важливу роль у її становленні.

Як показав проведений нами теоретичний аналіз наукових джерел, для гармонійного розвитку індивіда ефективним є таке його ставлення до себе, при якому достатньо висока загальна самооцінка співвідноситься з адекватними парціальними самооцінками різної висоти. Стійка, але гнучка самооцінка, яка при потребі може змінюватися під дією нової інформації, набутого досвіду, оцінок оточуючих тощо, є оптимальною для внутрішнього зростання людини та налагодження її конструктивних стосунків із довкіллям. Надмірно ж стійка, ригідна самооцінка, а також надто нестійка, коливаюча негативно позначаються як на самій особистості, так і на пов'язаних із нею сферах її діяльності й спілкування. При цьому конфліктність самооцінки може мати як прогресивний, так і регресивний характер, що залежить від специфіки конкретної ситуації.

Водночас, розглядаючи особливості самооцінки, доцільно підкреслити, що поряд із проблемами розкриття її сутності, структурної організації, функціонального призначення тощо не менш важливою, актуальною в психології залишається проблема вивчення психологічних механізмів розвитку окресленого феномена, зокрема у дітей із мовленнєвими порушеннями.

Як засвідчують статистичні дані, з кожним роком кількість таких дітей, на превеликий жаль, зростає. Мовленнєві відхилення від норми можуть призвести не тільки до виникнення труднощів під час засвоєння навчального матеріалу в дошкільному закладі, початковій, середній школі, а й до деформації особистості дитини загалом. Крім того, мовленнєві порушення можуть стати перешкодою для оптимальної соціалізації особистості, що безпосередньо позначиться на розвитку багатьох її внутрішніх утворень, зокрема самооцінки.

Підтвердженням вищезазначеним міркуванням є дослідження У.В. Белехової, Н.В. Жук, А.П. Мельник, Л.Т. Музичко, Т.О. Підлужної, А.О. Самойлової, Т.Г. Харченко та ін., які переконливо засвідчують, що у дітей із порушеннями мовлення переважає здебільшого неадекватна занижена самооцінка. Такі діти не відчувають свою цінність, вони бояться, невпевнені у своїх можливостях, пасивні, схильні до спонтанності. Їм притаманні сензитивна залежність від оточуючих людей, нестійкість інтересів.

Так, Л.Т. Музичко й А.О. Самойлова, розкриваючи особливості формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення, зауважили, що діти з мовленнєвими відхиленнями, в порівнянні з дітьми без порушень, мають високий рівень тривожності. Це проявляється в тому, що вони хвилюються, часто перебувають у підвищеному занепокоєнні в різних ситуаціях, особливо у навчальному середовищі, часто очікують, що до них будуть погано ставитись. Дані школярі є надзвичайно чутливими та вразливими до того, що їм не вдається, вони агресивно реагують на це, можуть відмовлятися від якоїсь діяльності, яка пов'язана з комунікацією [4].

Подібної точки зору дотримується й Н.В. Жук, яка, здійснюючи психологічний аналіз самооцінки дітей із мовленнєвими порушеннями, дійшла висновку, що діти окресленої категорії часто відчують себе неповноцінними, вважають марними свої зусилля, уникають завдань вищої складності, можуть губитись при виконанні вправ. Ці аспекти дуже затримують навчальний процес і засвоєння знань та умінь [1, с. 219].

Як бачимо, діти з порушеннями мовлення дуже збентежені даною особливістю та мають високий ступінь фіксованості на своєму порушенні. Внаслідок цього у них відбувається коливання самооцінки, зазвичай у бік заниження. Ці діти дуже тривожні і часто думають про те, як вони будуть говорити, як їхню комунікацію сприйматимуть товариші, педагоги. Через це може виникати замкнутість та невпевненість у собі, що призводить до зниження мотивації, рішучості. Погіршується активність у соціумі, прагнення бути лідером, емоційна стійкість та працездатність. Саме тому особливе значення для формування правильної самооцінки дитини з мовленнєвими порушеннями має ставлення батьків, педагогів до прийняття її особливостей. Вони повинні приймати дитину, якою б вона не була, з усіма її недоліками, зосереджувати увагу на її сильних сторонах та насолоджуватися кожним її успіхом.

Список використаних джерел:

1. Жук Н.В. Психологічний аналіз самооцінки дітей з мовленнєвими порушеннями. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації*. Суми, 2019. С. 219-220.
2. Захарова А.В. Структурно-динамическая модель самооценки. *Вопросы психологии*. 1989. № 1. С. 5-14.
3. Психологические особенности самосознания подростка / под ред. М.И. Боришевского. Київ, 1980. 168 с.
4. Самойлова А.О., Музичко Л.Т. Особливості формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення. *Молодий вчений*. Одеса, 2022. № 6 (106). С. 18-22.